
Det kgl. Teaters Fremtid

Et stykke journalistik af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Det kgl. Teaters Fremtid

4

Det kgl. Teaters Fremtid

Det kgl. Teaters Fremtid

Søndag den 15. Maj 1932.

**Det kgl. Teaters Fremtid.
Mindre Statstilskud og lavere Billetpriser.**

Af Sognepræst Kaj Munk.

Nu er Bøgen sprunget ud; det vil bl. a. sige, at vi er naaet saa langt frem i Tiden, at det er muligt at danne sig en Forestilling om Det kgl. Teaters Sæson 1931-32. Den var imødeset med Spænding. Dels stod Hr. Andreas Møller for første Gang paa Kommandobroen med Skudens gamle Kaptajn, Forfatteren Einar Christiansen, som Førstestyrmand, og dels - og det var dog ulige vigtigere - var Skuden blevet til en Flaade: efter Aartiens Skænderi og Projekteren og Tilløb og Opgivelser havde Det kgl. faaet ogsaa en Talescene, saa der nu var to Scener i Stedet for een.

Og hvordan gik det saa for de Herrer Møller og Christiansen? Arbejds-mæssigt og kunstnerisk set er kun eet Svar muligt: Det gik godt. Operaen har man ganske vist ikke formaaet at skænke den Position, som egentlig var tiltænkt den efter en Talescenes Aabning; men baade med Balletten og med Skuespillet har man taget nydelige Stik hjem. Og notabene ikke ved et tilfældigt Greb i Bunken, hvor et naadigt Tilfælde vendte fine Kort op, men ved et paa een Gang dristigt og roligt og velgennemtænkt Spil. Ingen nok saa svoren Fjende af Kongens Nytorv vil kunne nægte, at der er slidt derinde med et hidsigt Tempo og en sammenbidt Udholdenhed, der ganske simpelt aftvinger Respekt.

Men hvis ikke Herren bygger Huset, arbejder Bygningsmændene forgæves, siger Skriften. Og over Sliddet har der raadet baade Mod og Fasthed og Fantasi. Med Modet tænker jeg ikke mindst paa den Udvalgelse af et dansk Repertoire, der har fundet Sted. Jeg tænker mig, at Einar Christiansen her skal have sin store Brøkdæl af Hurraet. Den danske Nationalscene har i de senere Aar mistroet og forsømt de danske Dramatikere, saa den tilsidst var ved at bilde os alle - endog Dramatikerne - ind, at der ingen var. Det gik saa vidt, at jeg - til min umaadelige Harme - engang maatte læse en Artikel, hvori det med mangehaande Grunde bevistes, at dansk Natur og Folkekarakter var saadan beskaffen, at der overhovedet ikke kunde skabes et Drama herhjemme.

Den nye Direktion har gaaet stik imod denne Opfattelse, har givet moderne dansk Digtning Chance efter Chance og har ikke gjort det som en Hasard, men fordi den har troet paa den; henimod Sæsonens Slutning, i de vanskelige Foraarsmaaneder, hvor det altid maa knibe med at faa Folk til Huse, har den paa sin nye Scene sat to nye nationale Arbejder op - og faaet Løn for det, høstet stabil Ære af det: Karl Schlüters "Afsporet" var til Trods for den store Fejl, at Konflikten i det blev indført ad mekanisk i Stedet for ad dramatisk-psykisk Vej, et særdeles interessant og tankeæggende Arbejde, og Christen Juls "Valkyrie" bragte os paalidelig, friskfyragtig Besked fra den nye Verden, fra Værkstedets Mænd.

Fastheden i Teatrets Ledelse har vist sig i den Arbejdsfred og den Ro udefra, der endelig igen har givet dem derinde Levevilkaar. Den fortrinlige Kunstnerstab, som det var Direktør Norries store Fortjeneste at have samlet derinde, og hvor kun et Par Navne effektivt savnedes, er den nye Direktion paa gode Veje til at kalde tilbage efter den store Diaspora. Naar den benytter sig af Poul Reumerts pludselige Opbrud fra Ventesalen i Jernbanegade, saa den faar ham til at tage med Bussen, er Maalet meget nær fuldt.

Og at Fantasien og Inspirationen ikke har nægtet Hr. Andreas Møller deres Medvirken, er uimodsigeligt fremgaaet af Instruktørernes og de optrædendes Ydelser i f. Eks. "Gaucho", "Een Tjener og to Herrer", "En Skærsommernatsdrøm" o. fl. Fru Else Skouboes Spil i "Afsporet", Hr. Eyvind Johan-Svendsens i "Valkyrie" - bedre Kunst ses overhovedet ikke i Verden.

At der indimellem har været Gæsteoptræden af nogle Forbiere i Aarets Løb, vil intet fornuftigt Menneske skringe op om. Hvor der handles, maa spildes.

*

Men paa eet Omraade staar det hele i det mislykkedes Tegn, nemlig, naar vi vender os til den pengelige Side af Sagen. Det var et Fejlgreb af Hr. Adam Poulsen og derefter af Hr. Andreas Møller, som det vilde være det af en hvilken som helst, at stille sig som Garant for Dobbeltscenens Projekt. Ingen Mors Sjæl kunde jo paa Forhaand vide, hvordan Besøget vilde blive i Det kgl. Teater, naar det fik dobbelt saa mange Pladser. Men Sandsynligheden var dog mest for, at et nyt Teater i København vilde yderligere sprede Byens Publikum, og at de to Teatre ved hinandens Side vilde konkurrere med hinanden snarere end støtte hinanden. Et Diktatur-Kompromis gjorde paa Forhaand Ordningen upopulær, en Arkitekt forsyndede sig groveligt ved at klaske en hypermoderne Kasse op ved Siden af et ærværdigt Tempel og leverede inden i den et Teater med Plads til 1000 Mennesker paa de bestilte 1200 Pladser. Saa begyndte man med Julius Magnussen, der aldrig er morsom, og Holberg, der kan være det, dog kun, naar Vilh. Andersen læser ham op, og saa var Københavnerne færdige. Selv de bedste Ting paa Stærekassen har kun kunnet fremkalde taaleligt Besøg.

Vi staar da overfor et Millionunderskud og en Fremtid uden anden Ordning end Tilbagefalden til den gamle, ifølge hvilken Teatret værsgod kan gramse til sig fra Statskassen, hvad det har behov. Denne Ordning finder Folk sig ikke længere i. Særligt den i disse Tider saa forpinte Landmand kan ikke indse, hvorfor han skal blive ved at spendere paa en Institution, der i hvert Fald kun indirekte, og maaske ikke engang det, betyder noget for ham. Enkelte Rigsdagsmænd, hvis Begreber om Kultur ikke staar i Højde med deres Iver for at bortlede Opmærksomheden fra, hvad deres Institution aarligt koster Land og Rige, puster af Hjertens Lyst til hans Ærgrelse imod "Københavnernes Teater". En Undervisningsminister, som man i sin Ungdom gerne vilde have smuglet noget Dynamit ned i Maven paa, men som man nu, efter at Gifttænderne er faldet af ham, er paa Vej til at unde mange gode Virkeaar endnu, staar foreløbig som Teatrets forstaaende og ridderlige Værner; men selv om han er en Tveskæg, kan han vel ikke føre vore Grises hensygnende Vikingetog til Eng-

land til fornyet Sejr - og Virkningen bagud er jo den, at nu vakler Teatret som Højskolen og de andre Aandens Borge, hvis Grundvold i flere Aar har hvilet trygt paa Flæsket.

*

Lad os da se Sandheden i Øjnene: Statens Tilskud til Det kgl. Teater maa bringes betydeligt ned. Og den Sum, det bringes ned til, maa fastlægges.

Nu er der vel en Del Mennesker, for hvem dette ikke er radikalt nok. De vil, at Staten skal af med Teatret, bortforpagte eller sælge det. Der er dem, der slet ikke forstaar Skuespillets Værdi, kalder det ligegyldigt eller endog skadeligt eller syndigt. Dem maa vi her lade ude af Betragtning. Ikke fordi de er dummere eller galere end vi andre. De kan have lige saa megen Ret i deres Synspunkt som vi i vort. Jeg mener bare, at med dem er Diskussion nytteløs; dem maa vi nøjes med at overstemme eller overstemmes af.

Men en statsstøttet Scene har andre Modstandere end dem. Der er nogle, der siger: "Det, der duer her i Verden, maa klare sig selv. Kan det ikke det, saa duer det ergo ikke, og saa ganske usentimentalt: Væk med det" Jeg bekender mig til den Lære, til Dele i hvert Fald. Men der er jo flere Maader at klare sig paa. Købmanden og Frimenighedspræsten f. Eks. klarer sig begge. Til Købmanden siger Folk: "Vi har Brug for dig og kan ikke undvære dig. Send os dine Regninger, saa skal vi betale dem." Til Præsten siger de: "Vi har Brug for dig og kan ikke undvære dig. Her har du nogle Gaver, saa du kan leve og blive her."

Kirken, Kunsten og Videnskaben - det har det danske Folk hidtil forstaaet - kan ikke saadan leve af at udsende Regninger. Til Dels, men heller ikke mere. Og saa længe Folket siger til dem: "Vi har Brug for jer, er glade for, hvad I giver os, vil ikke undvære jer; her har I Gaver, saa I kan leve og blive her", saa længe kan Vor Frue og Universitetet og Det kgl. med fuld Ret hævde, at "de klarer sig" og med Glæde være det danske Folks Gæster. Saa længe, men heller ikke længere. Naar Folket for Alvor surmuler over at have dem ved sit Bord, maa de bryde op og prøve at finde andre Maader at slaa sig igennem Tilværelsen paa.

Er Tiden saa kommet for Det kgl. Teater til at bryde op? Jeg tror det ikke. Vi er altfor mange, der ikke vil af med det. Der ligger det som hele Danmarks skønne Forsamlingshus. Derindefra holdes der Foredrag til hele Folket - om Mennesket og det Liv, Mennesket maa leve, om Sandheden, der ydmyger, om Godheden, der oprejser, om Lidenskaben, der tumler Mennesket, omkring mellem Tilintetgørelsen og Evigheden; derinde skænker Smilet sin Hygge og Latteren sin Sundhed; og Skønheden fejrer sine straalende Fester der; derhen fører vi vore Gæster fra det fremmede for at skænke dem en Oplevelse af noget af det ypperste, dansk Aand formaar.

Dertil kommer, at Danmark er et lille Land. Vor Litteratur kan kun undtagelsesvis sælges, saa det "svarer sig", og Tilhængerne af den lødige Kunst, den, vi har modtaget fra Fædrene og bør værne om, den, vi modtager i Dag og bør bevare for kommende Slægtled, er ikke stillet saadan i Tal eller Tegnebog, at de alene direkte magter Opgaven. Mens Gøglet alle Dage har let ved at klare sig og af sig selv finder den lige Vej til Menneskers

Pengepung, er den egentlige Kunst henvist til at stole paa sin Magt over Sindene, og de, der føler denne Magt over sig, maa da bruge deres Omtanke for at bane den Vej og skaffe den Bolig hos dem i denne Verden.

Jeg tænker mig da, at der stadig er en afgørende Del af Folket, der regner Det kgl. Teater for saa stor en Kulturfaktor, at saa længe Staten overhovedet tager sig af slige Materier, kan den ikke skyde Ansvarret fra sig her. Den kan i hvert Fald ikke sælge Teatret, og den kan heller ikke bortforpagte det, saa sandt det rummer indenfor sine Mure saadanne Fond af materielle og aandelige Værdier, at ingen Forpagter vil være i Stand til at stille fyldestgørende Garantier for, at ikke for meget er spoleret, inden man kan faa ham paa Porten igen.

Staten maa stadig selv drive sit Teater; men Betingelserne maa være, 1) at det bliver økonomisk overkommeligt, og 2) - og her kommer vi til noget nyt og vigtigt og vanskeligt -, at det bliver økonomisk overkommeligt at komme i det. Universitetets Undervisning er gratis, Statens Museer har ogsaa gratis Adgang, men dens egen, understøttede Scene har saadanne Billetpriser, at det snarere er et Publikum med Pragttoiletter end et Publikum med Kunsttørst, den kalder paa.

Er der da nogen som helst Udvej for, at de to Ting kunde forliges: voldsom Nedsækering af Statens Tilskud og Billetprisens Nedsættelse med indtil to Trediedele? Lad os spekulere over Problemet.

*

Hvis man spørger en Skuespiller, saa forklarer han: "Det er Operaen, der koster alle Pengene. Skuespillet kan bære sig selv." Saa er Svaret da ligetil: Afskaf Operaen! Maaske er den ogsaa en forældet Kunstform; i hvert Fald: Danmarks Musikpublikum er for lille; vi har ikke Raad.

Og dog er Operaens Nedlæggelse den sidste Udvej af dem alle, jeg vil være med til. Sangens og Musikkens Herlighed er ikke mindre opløftende, fordi der er faa, der rækker efter den. Ogsaa vor Opera har stolte Minder, ogsaa den gør en Indsats af overordentlig aandelig Værdi i vort Folk. Saa smerteligt fattigt lyder det for mig, at Danmark ikke skulde have Raad til en Opera. Men naturligvis, hellere det halve reddet end ingenting. Kan Skuden ikke flyde med hele sin kostbare Last, er der jo ikke andet for end at hive det tungeste over Bord, indtil den kan. Og Det kgl. Teater maa og skal reddes for enhver Pris, endogsaa for Operaens Pris.

Men kan der ikke tænkes noget andet? Hvad skal der til en Opera? Fire Ting: et Kapel, en Scene, Penge og Sangstemmer. Radiofonien ejer deraf de første tre; kunde den saa ikke ogsaa anskaffe sig den fjerde, saa meget mere som den jo selv har Brug for Sangstemmer?

De imponerende Operaer kunde vel næppe opføres paa Stærekassen; men noget maa man jo altid resignere, naar man er sidst paa Maaneden. Skulde det endelig være ved en eller anden storfestlig Lejlighed, kunde den gamle Scene jo ogsaa laanes. Nogen uhaandterlig Merudgift for Radiofonien vilde der ikke blive Tale om, naar den fandt ud af at benytte

sine nye Chancer med Behændighed og Omsigt.

Og derefter skulde saa Det kgl. Teater kunne klare sig selv. Hvilket det - og det maa ikke glemmes - aldrig har været Meningen, at det skulde.

Naar en forstandig Husmoder skal have sig et Par nye Duge til Efteraaret, saa sparer hun af sine Æggepenge hele Sommeren. Naar hun saa køber Dugene, ærgrer hun sig ikke over alle de mange Penge, der skal ud af Kassen; nej, for de er kommet lidt efter lidt, og de skal ikke ud af Kassen, for de har aldrig været i den. Er det taabeligt? Ja, reelt set. Men psykisk set er det klogt. Det lader sig gøre paa den Maade, og Konen er lykkelig ved det. Og hvad mere kan man forlange, end at Dugene bliver købt, og at Konen er lykkelig?

Lad saa Biograferne betale deres Forlystelsesskat til Det kgl. Teater. Saa slipper Staten for at komme af med de Penge. Ikke reelt set, nej, men psykisk, hvilket er det mest reelle. En Gang imellem er en Biografforestilling den sublime Kunst. Men tiest er det noget forskrækkeligt Tøjeri. Lad Mælkedrengene faa Lov til at støtte Det kgl. Teater. De fortjener det. De er et pragtfuldt Folkefærd. Saa opfyldes atter Skriftens Ord, som siger: "I tænkte det til det onde; men det vendtes til det gode." Og Bønderne falder til Ro og begynder at elske Det kgl. For de gaar aldrig i Biografen.

Helt skal de dog ikke slippe. Et lille Tilskud maa Staten for sin Æres Skyld stadig give. Og Københavns Kommune, der altfor længe saa beskedent har holdt sig i Baggrunden, maa overvinde sin Blufærdighed og frem i Rampelyset med et lille Bidrag som Tak for alt, hvad Teatret har skænket netop København.

Saa har Teatret endelig Penge. Saa har det Raad til alle Fiaskoer, undtagen de kunstneriske, og Fiaskoer er noget af det vigtigste for en statsstøttet Scene at have Raad til. Saa behøver det ikke længere at være bange, hverken for Bønderne eller Bladene eller Mannequinnerne. Saa kan Priserne sættes ned, saa alle de, der har Lyst, faar Raad til at komme der. Hvilket just er Meningen med en Folkets Scene.

Naar saa Chefstillingen opslaas ledig, staar der i Opslaget, at saa stort er Tilskuddet, og mere kan ikke faas, saa lave er Billetpriserne; og der maa ikke lægges paa; derimod maa de sænkes, hvis det er muligt, da det fjerne Endemaal er fuldkommen gratis Adgang. Den Mand, der udnævnes til Stillingen, maa indgaa paa at bøde for eventuelt Underskud af sin egen Lomme.

*

Jeg bilder mig ikke ind at have løst Problemet: Danmarks kongelige Teaters Folkescene. Men jeg smider herved "Jyllandsposten" ind paa Overvejelsernes Bord i det Haab, at disse Tanker i den maa sætte andre Tanker i Sving, for om muligt nogen skulde hitte frem til det rigtige. For det rigtige *skal* findes, og det skal findes *nu*.

Vedersø Præstegaard, i Maj.